

לתפילין הוא, כאשר נופלים אפיים עם רצועות התפילין (ועיין ב"תורת מנחם - התוועדויות" תשי"ב, כרך ו', עמ' 17, מש"ק - כ"ק אדמו"ר.)
 וכאן יש להעיר להעיר לאלו, שנוהגין כך שאין להם אילן, ולו מעיר
 ליתלות עליו, וינהגו כנכתב בשו"ע וכמו שנהג - כ"ק אדמו"ר. ודו"ק.

אמירת פרשת המן (ג) אוצר החכמה

הת' מנחם מענדל ברונפמן
 תלמיד בישיבה

בקובץ דנן, גליון א' (נ"ז) הבאתי מדברי אדמו"ר בשו"ע שלו (סי' א' סעי' י' מהדו"ק) אודות פרשת המן וכן מהמהדו"ת שכתב "טוב לומר בכל יום פרשת המן לבטוח בה' הנותן דבר יום ביומו" והקשתי א"כ מדוע איננו נוהגין לומר את פרשת המן? והוספתי רובד נוסף לשאלה - שא"א לומר דזה שאדמו"ר לא הביאו בסידורו היא היא הראי"ה מפני שכתב רבינו (לקו"ש חי"ז 427) "וצע"ג שלא ראיתי נוהגין כן... אבל וכי מפני קושיא זו יבטלו המפורש בשו"ע". ויתירה מזו מהלקו"ש בתכ"ו (עמ' 102) ושם מבאר כ"ק אדמו"ר ההבדל שבין מהדו"ק למהדו"ת, שבמהדו"ק פסק כהפוסקים (בנגלה) ואילו במהדו"ת פסק כהמקובלים, והנה פרשתי שם, הרי האריז"ל לא היה אומר. ועיין בקובץ ב' (נ"ח) שדחיתי הוכחה העלולה להיווצר מאג"ק חי"ב עמ' י"ט. עיי"ש.

ולפי עניות דעתי, התירוץ בזה שיבואר לקמן טומן בחובו מעין תגלית שרבינו הזקן, ערך בסידורו עפ"י מנהגי הבעש"ט, כמו שיבואר לקמן. (וראה רשימתו של הרב ברוך אבערלנדער "האם אדה"ז בעצמו ניקד את כל הסידור?" העו"ב, יו"ד שבט תש"ס, והוספה עליהן בהערתי כמה הערות במכתבי כ"ק אדמו"ר בחלקה השני בקובץ יו"ד (ס"ו) דישיבתנו.

בספרו של הביביליוגרף הנודע ד"ר יצחק אלפסי "תולדות יעקב יוסף" (רבי יעקב יוסף הכהן מפולנאה וצאצאיו - מכון תלפיות, תל אביב תשנ"ח)

שם בעמ' 138 מעיד הרב הד"ר הנ"ל לגבי סידור כת"ה של ר' שמשון מרשקוב זצ"ל וכך הוא כותב: "מאתים וארבע עשרה שנים לאחר פטירתו של הבעש"ט זכינו שנתגלה סידור חדש, נוסח האר"י שהוא, יש לשער הנוסח הקרוב ביותר לנוסח הבעש"ט⁶... בסוף הסידור נאמר "נשלם י"ט ימים לחודש סיון שנת תק"כ" שלושה עשר יום לאחר הסתלקותו של הבעש"ט", עיי"ש בסיפורו של כתה"י שנחשף שם לראשונה.

והנה שם עמ' 152 כותב הרה"צ הנ"ל⁷ ש"מורי זלה"ה לא היה אומר פסוק "עורי צפון כו'" ולא היה פרשת המן" ומציין העורך בהערה 79 - "הושמטו בכל סידורי האר"י וגם בסדור הרב מלאדי".

ואף שנרמז בהערה שמנהג הבעש"ט נגזר מפני מנהג "האריז"ל" אולם בכל זאת פרט זה מגלה לנו שרבנו הזקן פסק במקרה זה כהבעש"ט (וכנראה בעוד⁸ מקומות בסידור פסק כן).

ומעתה לא יקשה כלל מכך שבמהדו"ת נפסק כהמקובלים, משום שכאן בסידור לא פסק רבה"ז כמקובלים כ"א כהבעש"ט, וידוע שמה שפסק בסידורו היא היא דעתו שהתלבנה. ודו"ק.

⁶ לא ראיתי שהנ"ל יציין לסידור הבעש"ט גופי' שהחל להתפרסם בתשנ"ח (יכול בהחלט להיות שגמר הספר היתה עוד פני זה כך שלא הגיע לידו)

מ"מ ראה בכתבתו של הרה"ג יהושע מונדשיין - פרסום ראשון של רשימת כ"ק אדמו"ר הרי"צ נ"ע כפ"ח גליון 906, ושם צילומים מהסידור הקדוש הנ"ל, עיי"ש.

⁷ בשם אביו ר' יעקב יוסף הכהן מפולאנה (שם, 140).

⁸ ראה כפ"ח הנ"ל הערה 1, ובפנים בעניין "הקדושה והרחבה".

בגדר קידוש השם

א' מאנ"ש
לוד

[אנ"ש חכמה]

בהלכות יסוה"ת פ"ה הלכה א' כתב הרמב"ם: "כל בית ישראל מצווין על קדה"ש כו' כיצד כו' יעבור ואל יהרג כו' מת ולא עבר ה"ז מתחייב בנפשו". וצ"ע בזה: א) פתיחת הלכות אלו צריכה להיות לכאורה בדיני החיוב דקדה"ש וכאן מתחיל הרמב"ם בדין הפטור (וכזה פטור עד כ"כ שמתחייב בנפשו - כמוסר נפשו) וכן לאח"ז בהלכה ג' מתחיל בביאור החיוב דקדה"ש בג' עברות?

ב) מנין המקור לרמב"ם שה"ז מתחייב בנפשו כשנהרג ולא עבר - וכולם חולקים עליו בזה - וראה בנו"כ הרמב"ם שם? ויש לומר הביאור בזה:

דעת הרמב"ם כאן להשמיענו חידוש נפלא - שאין הגדר דקידוש השם רק למסירות נפש כשצריך אלא גם ועד"ז כשאין חיוב למס"נ - ומס"נ הרי זה ג"כ מכלל העניין דקידוש השם.

והביאור בזה ע"פ המבואר בלקו"ש חכ"ז שיחת ש"פ אחרי (שיחה ג') בדעת הרמב"ם (עיין שם באריכות) - שבמקום פקו"נ הרי התורה גופא אומרת לנו שהאדם ישאר בחיים וכמ"ש וחי בהם - ולא שימות בהם, דעניין המצוות הוא האות שבין ישראל להקב"ה ולכן הם (= המצוות) גופא דורשים שישאר האדם בחיים, וכמו שכתב הרמב"ם בהל' שבת "שאין מעשה התורה נקמה בעולם אלא רחמים ותן וחסד ושלוש בעולם"⁹.

⁹ לכאורה צ"ע דע"פ השיחה שם - היינו דווקא בשבת, ולא בשאר מצוות שעליהם לא נאמר שהם האות בין בנ"י לקב"ה, כפי שנאמר על שבת ("ביני ובין בנ"י אות היא לעולם") כמודגש שם בשיחה. - המערכת

וכיון שכן הרי כשמוסר עצמו כשלא חייב - הוי ע"ד מאבד עצמו לדעת - שכן אין כל חיוב בזה ! (וע"כ זהו גם פרט בקידוש השם) ודו"ק. ובעומק יותר - אשר מוסר עצמו הרי הוא מחלל את שם השם שכן - המצוות הן הברית (- הקשר העצמי) בין הקב"ה ליהודי - ועי"ז מחלל ומוריד בחשיבות העניין.

ויש להוסיף ע"פ המבואר בפרק הקודם - שנפש האדם - הדעת - ע"ז נאמר "בצלמינו כדמותינו" - וע"כ הרי זה כמאבד צלם ה' ! וכן יובן מדוע כתב זה הרמב"ם בתחילת העניין - כי בא להדגיש שזהו חלק מגידרי קידוש השם !

ועפ"ז מובן דעת הרמב"ם שהרי זה מתחייב בנפשו - דלא כדעת כולם, כיון שהוא ע"ד מה שעבר ולא נהרג בג' עברות כו' ! זהו חלק מקידוש השם כנ"ל.

ועפ"ז מובן ג"כ דבריו בהלכה ד' - שחוזר שוב שהרי זה מתחייב בנפשו - ואינו מובן כלל מדוע כופלו? הרי כבר אמרו קודם! ? וכל ההלכה הרי מדברת על קידוש השם במקרה שנהרג ולא עבר ? ועפ"ז יובן בדוחק שבא להשמיענו דהוי ג"כ מקידוש השם. (ומה שלא כתב זה בפירוש - י"ל דהוי כיון דדרכו לא לרשום בפירוש דינים מחודשים).

ויש להוסיף במקורו דהרמב"ם מהפסוק "ונקדשתי בתוך בני ישראל", והיינו דקודש ענינו שיהיה קדוש בתוך בני ישראל - והיינו דבקידוש השם גופא מתקדש, שצריך להיות מציאות דבני ישראל¹⁰.

¹⁰ להעיר, דעל פי הוספתו זו - מהפסוק "ונקדשתי בתוך בני ישראל" - סרה קושיא שקשה - לכאורה - על חידושו ברמב"ם על פי חידוש הרבי בשיחה שם, שהרי אע"פ שנאמר שיש בזה עניין של שמירת האות בין ישראל לקב"ה - וכל שאר המבואר - עדיין לא יובן מדוע היינו חלק מקיוש השם? מאי קידוש השם יש כאן? (ולהעיר שכן הוא גם ביחס לשאר הביאורים בשיחת כ"ק אדמו"ר מה"מ - והיינו שאר הסעמים מדוע עדיף לעבור על מצווה ולא למות - מהפסוק "וחי בהם", ודורשת הגמ' - "ולא שימות בהם" (ועיין שם הביאור הנפלא, מהו ההבדל אם גורסים - "וחי בהם - וחי בהם ולא שימות בהם" או שגורסים "וחי בהם ולא שימות בהם"), וגם הלימוד "חלל עליו שבתות הרבה וכו'" (והאם הוא רק בנוגע לשבת - או אפילו בנוגע לשאר המצוות - כמזכר לעיל), וכו' עיי"ש באריכות) ועל פי זה - שלומד מהפסוק הנ"ל - מדויק בלשון הפסוק - ונקדשתי, מתי מתקדש שמי ("קידוש השם") כשזה בתוך בני ישראל היינו כשהיהודי חי, וא"כ במקרה ש"עבר ולא

ויש להוסיף עוד בזה - שבזה שהורג עצמו הרי זה מביא לקס"ד (כלשון הרמב"ם) שח"ו הוי דיני התורה "נקמה", וא"כ זה גופא הוא חילול השם כו', ולכן מצד גדרי קידוש השם עליו לחיות¹¹. וזהו ענינו.

אוצר החכמה

אה"ח 1234567

מת" (לא בג' עבירות) - הרי הוא גורם לקידוש השם (ולכן גם להיפך כש"מת ולא עבר" (לא בג' עבירות) - הרי סובר הרמב"ם שמתחייב בנפשו). - המערכת
¹¹ להוסיף בכל עניין זה בכמה וכמה פרטים וענינים - עיין בלקו"ש חכ"ז שהוזכר לעיל בהערה.

[אח"ח 1234567]

פשזטז של מקרא

אלימלך מחלון וכליון (א)

[אוצר החכמה]

הת' שמריהו בוטמן
תלמיד בישיבה

איתא בגמ' ב"ב דף צ"א ע"א "וכן היה ר"ש בן יוחאי אומר אלימלך מחלון וכליון גדולי הדור היו ופרנסי הדור היו".

ואילו בפירוש רש"י במגילת רות (פ"א פסוק א') כתב בד"ה "וילך איש": "עשיר גדול ופרנס הדור". ולא הזכיר (כבגמ' הנ"ל) "גדול הדור". וצ"ב אם יש חילוק בזה.

אך ברמב"ם כתב (הלכות מלכים פ"ה הלכה ט'): "שהרי מחלון וכליון שני גדולי הדור היו". (- ולא מזכיר אלימלך - ושאר התוארים).

משא"כ בתוספתא ע"ז פ"ה: "וכן היה ר"ש אומר אלימלך מגדולי הדור היה ופרנסי הדור" - משמע:

א. רק אלימלך (ולא כבגמ' שמוסיף מחלון וכליון).

ב. שהוא מגדולי הדור (ולא מזכיר פרנס הדור¹² ועשיר הדור).

ג. שהוא מגדולי הדור - ולא גדול הדור.

הרי לפנינו ד' מקורות שבכל אחד אומר באופן אחר - בבבא בתרא אומר ששלושתם היו גדולי הדור ופרנסי הדור. ברש"י מגילת רות רק עשיר גדול ופרנס הדור ולא גדול הדור. בתוספתא ע"ז - שרק אלימלך היה מגדולי הדור

¹² היינו שמזכיר פרנס ("מפרנסי הדור") - אך אינו היחיד.

1234567
אוצר החכמה

ומפרנסי הדור וברמב"ם כתוב שרק מחלון וכיליון היו גדולי הדור (ועוד מוסיף
"שני גדולי הדור היו") וצריך בירור בכל הנ"ל.

שזנות

1234567

הערות במכתבי כ"ק אדמו"ר

הת' מנחם מענדל ברונפמן

תלמיד בישיבה

אוצר החכמה

מכתביו של כ"ק אדמו"ר קדושים המה הן בתוכנם ואפילו בלשונם, פעמים שתוכן רעיוני עמוק הוא נושא האיגרת, ולפעמים שדיוק באות אחת טומן בחובו משא ומתן רחב - כזו במקרה שלפנינו שהוא הנושא העיקרי במאמר דלהלן.

אך תחילה נקדים סקירה ע"ד כתיבת המכתבים:

כפי שנדפס במבואות לספרי האגרות קודש, ובדומה לנסקר ב"בית משיח" (גיליון 264, ר' שמואל קראוס, עמ' 82) חלק מן האגרות כותב הרבי בכתב ידו הקדושה מתחילתה של האיגרת ועד לסופה, היו אלו בעיקר מכתבים כללים, או אלו העוסקים בדברי תורה (ביחוד הערות על קבצים וספרים). את כתבי היד קודש נהג הרבי למסור לאחד מן המזכירים להקלדה כאשר המקור עובר לארכיון המזכירות. חלק מן האגרות נהג הרבי להקריא לאחד מהמזכירים האחרים שהיו נכנסים לחדרו הקדוש ומעתיקים מפיו הנוסח. במקרה כזה היו מקלידים את הנוסח במכונת כתיבה בשלושה העתקים - כאשר שנים מהם (המקור והעתק נוסף) נכנסים לרבי להגהה נוספת בהן, כשהיה צורך - היה הרבי מוסיף את תיקוניו על המקור. וכשההוספה היתה ארוכה היו מקלידים

שוב בפעם השניה את האיגרת. ואת העותק השלישי נהגו המזכירים (ע"פ רוב היו אלו הרב רודשטיין והרב מינדל¹³) לשמור לעצמם בארכיונם הפרטי.

השם מענדל

צע"ג ממכתב שנתפרסם ממש באחרונה (ב'תשורה' משמחת הנישואין של הרה"ת שד"ב ופ. ט. גילצנשטיין) ושם שם הנמען הוא "מנחם מנדל הופן" כאשר המענדל הוא בלא עיין! הנה בתשורה (מחגיגת הבר מצווה של הת' שמואל שיחי' זלמנוב, חשוון תשנ"ו, נ"י. והוא נמי בימי מלך ח"א עמ' 106) התפרסמה פאקסמילי' מכת"ק של אדמו"ר וז"ל "מענדל צריך להיות דוקא בעיין שהרי הוא ע"ש הצ"צ" (ראה "התקשרות" קצג ניצוצי רבי) אמנם מגוכי"ק זה לא קשה משום שאפש"ל שאותו הנמען לא נקרא ע"ש הצ"צ ובמילא אי"צ בהוספת העיין בשמו - מענדל. אולם ב"אגרות קודש" כ"ק אדמו"ר חלק יו"ד (עמ' קמ"ג) כותב הרבי: "אשר השם מענדל מ"ל כתוב בעיין כמבואר בספרי השמות ובעיקר כי כן כתב כ"ק אדמו"ר הצ"צ (שבגימטריא מנחם מענדל)". א"כ הדרא קושיא לדוכתא מהו אומרו במכתב "מנדל"?

דבר נוסף צריך להבין: באג"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע ח"ד עמ' קפ"ב - נכתב "מנחם מענדל", ובאותה תשורה (גליצינשטיין) נדפס הזמנת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע לכללות בתו הרבנית מרת שיינא הי"ד ושם "מנחם מענדיל" וצריך לברר הא' מהי הוכחת רבינו "כי כן כתב כ"ק אדמו"ר הצ"צ" הא אדמו"ר הריי"צ כתב "מענדיל". משמע שכל מקרה נדון לגופו, הב': באם לספרי השמות¹⁴ צ"ל מענדל בעיין (ובלא יו"ד) מדוע כתב כ"ק אדמו"ר (הריי"צ) נ"ע מענדיל ביו"ד?!

¹³ ראה במבוא לאגרות קודש כ"ק אדמו"ר - חכ"ד בעמ' 22, ובחלק כ"ה בסופו של המבוא.
¹⁴ אולי יש בידי מי מהמעיינים שי' תשובה לתמיהתי - לאיזה ספר רבינו מתכוון, עכ"פ אני עיינתי בספר הנפוץ בעניין זה 'קב-נקי' להרה"ח דוד לאוט - סבו של כ"ק אדמו"ר ושם בעמ' ע"ז (י"ז) תחת האות מ"ם מופיע השם מענדל לא מענדיל או מנדל אך לא מצאתי

אילו כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ היה כותב מענדיל פעם אחת נ"חא¹⁵ אולם באג"ק (להלן מס' דוגמאות בלבד) בחי"ד עמ' ל"ג ראה הרבי הרי"צ לגרמ"ג נאה - "מנחם מענדל" ובעמ' מ"ז לאותו אדם גופי' "מנחם מענדיל" ושוב בעמ' קמ"ג "מנחם מענדל", וכן ב'תשורה' (מחתונת הרה"ת בנימין ואלף) התפרסם מכתב לרב אפריים ואלף ושם "מז"ט להולדת בנו... "מענדיל".

שמה יש לומר שהדבר תלוי במזכיר שכתב את האיגרת אולם דוחק גדול הוא מפני: א. בתשורת גילצנשטיין האיגרת היתה עם הגהות מכת"ק ב. כ"ק אדמו"ר נ"ע וכ"ק אדמו"ר הגיהו את המכתבים ואילו לא היתה דעתם לכך היו מציינים זאת.

העירני הרה"ח השליח ר' ישראל גילצנשטיין שהרבי שלח לאותו אדם מכתבים נוספים בהם המענדל "תוקן" והפך למענדל בעיין - לכאורה אין מנוס מלומר שנפלה כאן שגגת המדפיס, איברא שכ"ק אדמו"ר הגי' את המכתב ההוא בתיקוני דפוס כנ"ל¹⁶ ! וצ"ע.

כלל שיכתוב שם שזהו בדוקא. (גם גדולי ישראל כגון האדמו"ר מנחם מענדיל הגר מויד'ניץ (ראה 'שמן ששון מחבר' - ערכו, ו'ממלכת התורה עם הרבי מליובאוויטש' - ערכו).

¹⁵ בהוא אמינא הייתי יכול לומר ע"ד הדין שבכתובה (וגט והיו"ב) צריך לכתוב את השם במילואו - חיסר או ייתר אות אחת - נפסלה הכתובה (והיו"ב) (ואזלי, עפ"י רוב, עפ"י כוונת האב בקוראו את שמו של הילד, א"כ היה אפשר לומר לכאורה שאביו של הר הורנשטיין התכוון בקוראו שת שם ילדו למענדיל אך אין לומר בהתחשב בהמשך הנאמר כאן. ואין לומר שדרכו של אדמו"ר הרי"צ היא לכתוב מענדל והראיה הטובה לכך היא הזמנתו של רבינו (ומעניין לציין שבאמת מתדפיס ההזמנות שבאג"ק (אגרת ת"ג) נכתב מנדל ובלא עיין! ושאר המכתבים שצוינו ברשימה דנו כאן. ואין זו סקירה מקפת על הנדפס באג"ק הרי"צ - בכל הסידרה.

¹⁶ באגרות קודש חי"ז עמ' עמ' ע"ר (ציון מקור זה הראני ידידי הת' מ.ה. תודתי נתונה לו בזה) כותב כ"ק אדמו"ר: "בהנוגע להשם מענדל הנה ידוע שהשם מנחם מענדל הוא בגימטריא "צמח צדק" וכן נהגתי מעודי בכתיבת מענדל מתאים לגימטריא האמורה אבל הרי פשוט שכל אדם יכול להחזיק שמו כרצונו ותלוי בחתימתו ובכמה מקרים גם באופן שמבקש שיקראוהו לתורה וגם בנדו"ד בוודאי יש לראות החתימה ולעשות מתאים לה" גם לאחר איגרת זו קושיתנו במקומה עומדת: באיגרת בח"י מפורש שכן מבואר בספרי השמות, ובעיקר כי כן כתב הצ"צ, ולכא' מה ראיתו, בה בשעה שאדמו"ר הרי"צ (שבד"כ לקח רבינו ממנו הוראה - ויש לכך הוכחה מהספר ימי בראשית עמ' 294 ששם מוכיח כ"ק אדמו"ר מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ - לגבי השם שיינא - שייכת בב' יודיין - והיינו שדייק אפי' בחסר ויתיר! וסייעתא לקושייתנו) כתב גם "מענדיל" ואין באפשרותנו לומר כי אדמו"ר הרי"צ כתב על מענדל, מענדיל בלבד, שהרי מצינו באגרותיו רבות (ואביא כאן רשימה קצרה בלבד) שעל מענדל נכתב אף מענדיל, מנדל, וכו'. בח"א: עמ' ש"ו מנחם מענדיל, שם שנ"ה, שם תל"ג, ושם עמ' תקע"ה. ח"ב: בעמ' פ"ב להרה"ג מנחם מענדל רוטשטיין נכתב מענדיל, בעמ' ק"ע לאותו אדם כותב כ"ק

(אפיזודה מענינת סיפר לי הרה"ח השליח הרב ישראל שיחי גילצנשטיין: בעודי עסוק במבצעיו הק' של הרבי, בשליחותי עפ"י הוראותו הק' בא אלי אחד וביקשני כי אכתוב מכתב לרבי, הנ"ל חתם בשם מנדי, הרה"ח הנ"ל ניסה לתקנו: הרי קוראים לך בשם המקורי מנחם מענדל הלה לא הסכים ואמר מכיוון שכך אני מכונה הרי ברצוני ששם זה ישא את מכתבי. בתשובה של הרבי ענה לו הרבי שצריך לכתוב מענדל, ולא מנדי, במכתב הבא, שהלה הסכים לכתוב מענדל חתם כך, במענה מהרבי ענה לו כ"ק אדמו"ר והוסיף שצריך לכתוב בשמו מנחם מענדל...) ¹⁷.

עריכת הסידור בידי אדמוה"ז

[תעתיק]

ב"הערות וביאורים" (י' שבט תש"ס ג' עמ' 100) דן הרב ברוך

אובלאנדער שי' ¹²³⁴⁵⁶⁷

[כהמשך למה שנתפרסם בכפ"ח גליון 880 "תפילה לשלום הצאר פאויל בכתי"ק אדמו"ר הזקן", וכיון דאתינן להכי אעתיק מספר הערות המצויינות בידי למאמר זה:

שם הושווה הנוסח לסידור תורה אור מהדורה ראשונה. בהשוואה שערכתי בין נוסח של התו"א לבין סידור מהרי"ד נמצאו השינויים הבאים: "ויצילהו" בתורה אור כאן הוא בהשמטת ה"וא"ו. בתורה אור מופיעים שמם של הצאר, יורש העצר, ואשתו (אם יורש העצר) כאן מופיעה אף אם הצאר (סבתו של יורש העצר).

אדמו"ר מוהרי"צ - מנחם מענדל, בעמ' קצ"ג, דבאותו אדם עסקינן - מנחם מענדל, ובעמ' תמ"א גם הוא לאותו אדם מנחם מענדל. והלא יפלא כמה כיון אביו לשמו של בנו? ובת"ה: בעמ' שצ"ח על כ"ק אדמו"ר - מנחם מענדל. ואין כאן מקום להאריך מכל י"ד כרכי האגרות קודש.

¹⁷ ודאתינן לכל האי יש להעיר ולעורר שהשם שיכתב, ולכה"פ תחת שמו של כ"ק אדמו"ר יהיה "מנחם מענדל" ומכאן יש לתקן בספר "מה רבו מעשיך השם" להרה"ג י.ש.גינזבורג (מהדורת תשנ"ב). שנכתב שם. מענדל בלא עיון.